

УДК 327(73:520)(091)"195/202"

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-51-10>

Онацький М.Ю.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6733-6137>*

Панасенко Г.С.

*кандидат політичних наук,
доцентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>*

Onatskyi Maksym

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of Tourism Business and Country Studies
V.N. Karazin Kharkiv National University*

Panasenko Hanna

*Candidate of Political Science,
Associate Professor of the Department of Tourism Business and Country Studies
V.N. Karazin Kharkiv National University*

ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН США ТА ЯПОНІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХІ СТ.

Анотація. В роботі розглянуто еволюцію відносин Сполучених Штатів Америки та Японії в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст. Висвітлено етапи розвитку двосторонніх відносин в післявоєнний період. Досліджено специфіку військово-політичної взаємодії двох держав. Доведено, що військово-політична сфера є основним напрямом співпраці Вашингтону та Токіо. Розглянуто особливості співробітництва США та Японії в торговельно-економічній сфері. З'ясовано, що Японія є одним із найбільших інвесторів в економіку США, а також важливим торговельним партнером Сполучених Штатів. В той же час, протягом останніх десятиліть спостерігається постійне збільшення негативного сальдо торговельного балансу США в торгівлі з Японією. Спроби вирішення даної проблеми, а також заходи, які вживає американська сторона з метою подолання дефіциту в торгівлі з Японією, викликають найбільше розбіжностей та протиріч у стосунках двох держав.

Ключові слова: Сполучені Штати Америки, Японія, двостороння взаємодія, військово-політичне співробітництво, торговельно-економічна сфера.

Вступ та постановка проблеми. США та Японія є важливими акторами міжнародних відносин. Обидві країни мають потужний виробничий, демографічний та науково-технічний потенціал. Їх економіки є взаємозалежними, а інтенсивність коопераційних зв'язків є достатньо високою. Важливою сферою взаємодії двох держав є військово-політична. Протягом тривалого часу США виступають гарантом безпеки для Японії. На сучасному ж етапі саме відносини цих двох держав багато в чому визначають стан регіональної безпеки в Східній Азії та Азійсько-Тихоокеанському регіоні. В зв'язку з цим актуального значення набуває вивчення особливостей розвитку двосторонніх відносин Сполучених Штатів Америки та Японії в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обрана для дослідження тема знайшла певне висвітлення в науковій літературі. З-поміж публікацій варто виділити праці М. Грін [1], Н. Городньої [2; 3],

Н. Дужі [4], О. Їжака [6], Є. Левитської-Доби [8], Дж. Ная [9], І. Семеніста [10], І. Тихоненко [12]. Серед тем, які опинились у центрі уваги науковців – еволюція відносин між США та Японією в другій половині ХХ ст. особливості співпраці двох держав у військово-політичній сфері, розвиток двосторонньої взаємодії США та Японії в економічній галузі, перебіг інтеграційних процесів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні тощо. В той же час окремі аспекти теми залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження.

Мета статті – дослідити еволюцію стосунків США та Японії в другій половині ХХ – першій чверті ХХІ ст.

Результати дослідження. Перемога держав антигітлерівської коаліції в Другій Світовій війні призвела до докорінної зміни геополітичного ландшафту в Східній Азії. Японія, яка протягом півстоліття виступала важливим гравцем на міжнародній арені, втратила свої позиції в регіоні. Територія

країни була окупована американськими військами та перетворилась на головний військово-стратегічний плацдарм США в АТР.

Перемога комуністичних сил в ході громадянської війни в Китаї та загострення ситуації на Далекому Сході в результаті війни на Корейському півострові спонукали Вашингтон прискорити процес юридичного оформлення союзницьких відносин з Японією.

8 вересня 1951 р. в м. Сан-Франциско між двома державами було підписано мирний договір, який фактично гарантував Сполученим Штатам можливість збереження на японській території американських військових баз та об'єктів, загальна чисельність яких станом на 1952 р. складала 2824. Тоді ж був укладений Договір безпеки, що давав змогу США утримувати в Японії та поблизу її території військові контингенти, оснащені різними видами озброєння.

2 квітня 1953 р. Токіо та Вашингтон уклали Договір про дружбу, торгівлю і мореплавство, що забезпечував американським корпораціям доступ на внутрішній ринок Японії. 8 березня 1954 р. Японія і США підписали Угоду про допомогу в забезпеченні взаємної оборони [7].

Умови, що містились у вказаних договорах, де-факто означали, що міжнародна політика Японії мала здійснюватись із урахуванням зовнішньополітичних інтересів Сполучених Штатів Америки (зокрема – в сфері безпеки). В обмін на гарантії безпеки з боку американського уряду Японія надавала дозвіл на розташування на своїй території американських військових баз. Важливим було також і те, що військовослужбовці та цивільний персонал, які були розміщені на цих об'єктах, користувались правом екстериторіальності.

Були встановлені в Японії й жорсткі законодавчі обмеження щодо участі сил самооборони (саме таку назву отримала після Другої Світової війни японська армія) в операціях за межами території країни. Так, відповідно до норм конституції Японії, з моменту завершення Другої Світової війни японські військові контингенти не мали приймати участь у жодних військових операціях за кордоном. Такий стан речей зберігався аж до 1990-х рр.

Укладені зі Сполученими Штатами угоди сприяли посиленню залежності японських сил самооборони від поставок американського озброєння. Починаючи з цього часу і до сьогодні збройні сили Японії оснащені переважно військовою технікою американського виробництва, а їх особовий склад проходить підготовку за стандартами армії США [4, с. 112, 114, 124; 10, с. 39].

Водночас, договори, які були підписані між США та Японією, заклали підвалини для створення нової регіональної моделі міжнародних відносин, яка в науковій літературі отримала назву «Сан-Франциська система». Її основу склали союзницькі відносини між США та Японією. Сутність «Сан-Франциської системи» полягала у формуванні тісних двосторонніх стосунків зі Сполученими

Штатами Америки та відмову від деяких атрибутів суверенітету. В обмін на це Токіо ставив за мету відновити свій втрачений потенціал, спираючись на підтримку Вашингтону.

Слід зазначити, що скориставшись загостренням міжблокового протистояння, яке мало місце в другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр., Сполученим Штатам вдалось не лише закріпити свою присутність у Східній Азії, але й не допустити участь свого головного геополітичного суперника – СРСР – у процесі підготовки та підписання мирного договору з Японією. Таким чином, Радянський Союз опинився за межами переговорного процесу та, по суті, не брав участь у формуванні нової архітектури безпеки в АТР.

В другій половині 1950-х рр. внутрішньополітична ситуація в Японії почала поступово змінюватись. В країні активізувались опозиційні настрої, розгорнувся рух за ліквідацію американських військових баз на території Японії та анулювання діючого договору безпеки. Наслідком стала відставка уряду Йосіда Сігеру, що дотримувався курсу на поглиблення стосунків зі Сполученими Штатами Америки. На зміну йому прийшов уряд Хатояма Ітіро, який почав проводити більш багатовекторну політику. Зокрема, саме за часів його каденції Японії вдалося нормалізувати відносини з Радянським Союзом [7].

Прихильники подальшого збереження союзницьких взаємин між Токіо та Вашингтоном єдиний вихід вбачали в укладанні нової двосторонньої угоди. Підписанню нового договору передувало укладання важливих економічних угод. Вони стосувались передусім розширення доступу японських товарів на американський внутрішній ринок. Важливою ініціативою з боку Вашингтону стало також посилення кредитної підтримки Японії. Зокрема, американська сторона вдвічі збільшила обсяги безвідсоткових кредитів, які США виділяли країні «Вранішнього сонця». Одним із важливих наслідків таких кроків стало помітне зростання обсягів японського експорту до США, який у період з 1958 р. по 1960 р. збільшився на 150%, а Японія вперше досягла профіциту зовнішньоторговельного балансу. У подальшому японські корпорації продовжували нарощувати експорт своєї продукції на внутрішній ринок Сполучених Штатів. Протягом кількох наступних десятиліть на США припадало понад 30% всього японського експорту.

Переговорний процес, який тривав протягом кількох років, завершився 19 січня 1960 р. підписанням Договору про взаємне співробітництво і гарантії безпеки. Він замінив договір безпеки 1951 р., а також угоду про засоби обслуговування територій та статус збройних сил США в Японії. Новий договір безпеки був укладений на десятирічний термін і відрізнявся від попереднього меншою асиметрією взаємних зобов'язань щодо співпраці в оборонній сфері. Зокрема, з договору було вилючено статтю про те, що Японії було заборонено підписувати з іншими державами угоди про співпрацю у військовій галузі

без згоди Вашингтону. Змушений був Вашингтон погодитись також і на скорочення Японією видатків, що спрямовувались на утримання американських військових підрозділів, розташованих на території японських островів. Водночас, договір 1960 р. містить положення про те, що збройний напад на одну із сторін означатиме загрозу безпеці для іншої сторони [12, с. 573–574; 10, с. 39–40].

Підписуючи Договір про взаємне співробітництво американська та японська сторони переслідували різні цілі. Адміністрація Білого дому вважала, що повноцінний союз між Сполученими Штатами та Японією дасть можливість Токіо створити потужний військово-промисловий комплекс, але водночас дозволить підпорядкувати оборонну галузь американському контролю. Натомість представники японської політичної еліти прагнули забезпечити можливість реального суверенітету в своїй зовнішній політиці. В той же час, в питаннях оборони Японія продовжувала покладатись на підтримку США, уникаючи розвитку власних оборонних програм [7].

Зворотною стороною надання своєї території для розміщення американських військових баз, стало те, що Японія виявилась опосередковано втягнутою в ті військові конфлікти, які відбувались у регіоні за участю Сполучених Штатів Америки. Зокрема, в другій половині 1960-х – на початку 1970-х рр. характер американо-японських відносин багато в чому визначався війною у В'єтнамі. В цих умовах важливу роль для збройних сил США набуває японський острів Окінава, де розташована одна з найбільших американських військових баз в АТР. Не дивлячись на те, що більша частина території острова належить приватним власникам, саме на Окінаві дислокується $\frac{3}{4}$ військовослужбовців США, які несуть службу на території Японії. У зв'язку з цим острів Окінава відігравав винятково важливе значення з точки зору дислокації, ротации та забезпечення підрозділів армії США, що приймали участь у бойових діях на території Індокитаю. На думку колишнього командувача ВПС США генерала Шарпа «Сполучені Штати не змогли б вести війну у В'єтнамі без Окінави» [12, с. 573–574].

В зв'язку з цим наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. актуального значення в рамках двосторонніх відносин набула проблема управління окремими територіями, що належали Японії. В листопаді 1969 р. Вашингтон та Токіо домовились про те, що станом на 1972 р. архіпелаг Рюкю, до складу якого входить о. Окінава, буде повернуто під юрисдикцію Японії. Угода передбачала збереження на Окінаві американських військових баз, втім безпосередня відповідальність за оборону архіпелагу покладалась відтепер на сили самооборони Японії.

Слід зазначити, що різного роду обмеження, яких дотримувалась Японія відносно розвитку власної оборонної сфери, багато в чому відповідали національним інтересам країни «Вранішнього сонця». Гарантії безпеки з боку Сполучених Штатів та наявність чисельних американських військових баз на території Японії дозволяли японському уряду

щорічно заощаджувати значні кошти та зосередитись на вирішенні питань господарського розвитку країни [4, с. 112, 114, 124]. Порівняно невисокі оборонні витрати були одним із факторів, що зрештою дав змогу країні «Вранішнього сонця» досягти високих темпів зростання ВВП, які протягом 1960-х рр. перевищили щорічну позначку в 10% та стали найвищими в світі. Станом на початок 1970-х рр. Японія перетворилась на одну з найбільш розвинених держав планети. Поступово Японія посіла провідні позиції в торгівлі з країнами Південно-Східної Азії, перетворюючи цей регіон на сферу свого гео економічного впливу.

Натомість позиції Сполучених Штатів в Південно-Східній Азії в 1970-х рр. навпаки були значно ослаблені. Проявом цього стали: невдалий для Вашингтону перебіг війни у В'єтнамі, падіння проамериканських режимів в Індокитаї, а згодом – розпад організації СЕАТО. Крім того, наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. гостра фінансово-економічна криза ставила американський уряд перед необхідністю зменшення бюджетних видатків на утримання військових контингентів, розміщених поза межами території Сполучених Штатів Америки. Вказані обставини змушували адміністрацію Білого дому скорегувати свою далекосхідну політику та шукати нові підходи в процесі вибудовування відносин з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.

На початку 1970-х рр. президент Р. Ніксон проголосив «Гуамську доктрину», що передбачала скорочення американської військової присутності в АТР. У зв'язку з цим, згідно планів Білого дому, значну частину витрат на власну оборону мали взяти на себе союзники Сполучених Штатів Америки. Особливо наполягала американська сторона на зростанні військових витрат Японії. Крім того, Білий дім ставив питання про збільшення японським урядом обсягів військової допомоги Тайваню та Південній Кореї. Це мало б не лише сприяти більш рівномірному «розподілу військового тягаря» між союзниками, але й дещо загальмувати подальше посилення економічних позицій Японії в регіоні Східної та Південно-Східної Азії.

Наполеглива позиція Білого дому щодо необхідності збільшення витрат на військові потреби з боку Японії зумовила певну напругу у відносинах двох держав. Симптомами кризи у двосторонніх стосунках на початку 1970-х рр. стала вимога Вашингтону ревальвувати єну, а також несподіване зближення США та Китаю, проявом чого став візит Р. Ніксона до Пекіну в 1972 р. Зазначені кроки підштовхнули Токіо до проведення більш багатовекторної політики. Вже в 1972 р. країна «Вранішнього сонця» встановила дипломатичні відносини з КНР, а згодом і з рядом інших країн «соціалістичного табору» – МНР, НДР, СРВ.

Активізація відносин між Сполученими Штатами та Японією відбулась вже за наступного американського президента Дж. Форда, коли об'єктом найбільшої дипломатичної активності Вашингтону в АТР знову стала країна «Вранішнього сонця».

Зустрічі очільників США та Японії набули більш інтенсивного характеру, регулярним став обмін делегаціями між військовими відомствами двох держав. Після обрання на посаду президента Дж. Картера першою закордонною поїздкою нового віце-президента У. Мондейла в лютому 1977 р. був візит до «країни Вранішнього сонця». У березні того ж року відбувся офіційний візит японського прем'єр-міністра Такео Фукуди до Вашингтону. Сторони досягли неофіційної домовленості відносно автоматичної пролонгації «договору безпеки». Крім того, Вашингтон підтвердив також і ядерні гарантії своєму союзнику. Натомість Токіо погоджувався уникати дипломатичних акцій, які США могли розглядати як проведення сепаратного зовнішньополітичного курсу [7].

Друга половина 1970-х рр. позначена також розширенням нормативно-правової бази, яка визначала характер подальшого розвитку американо-японських відносин у сфері безпеки. Зокрема, в цей період було підписано два важливих документи: про «Основні напрями національної програми оборони» (1976 р.) та «Керівні принципи американо-японського співробітництва у галузі безпеки» (1978 р.). Положення, що містились у даних документах, в подальшому були взяті за основу в процесі розробки та реалізації всіх двосторонніх ініціатив. Зокрема, наприкінці 1970-х рр. на основі «Керівних принципів американо-японського співробітництва» почали проводитись спільні військові навчання. З 1980 р. сили самооборони Японії стали брати участь у багатосторонніх навчаннях «Тихоокеанське кільце», до яких були залучені також підрозділи збройних сил США, Австралії, Нової Зеландії та Канади [10, с. 41].

Вихід американо-японських відносин на новий рівень відбувся в 1980-х рр. Під час зустрічі президента США Р. Рейгана та прем'єр-міністра Японії Дзенко Судзукі в травні 1981 р. було підписано комюніке, в якому відносини між двома країнами вперше на офіційному рівні було визначено як «союз». В умовах загострення міжнародної напруги адміністрація Білого дому була вкрай зацікавлена в тому, щоб Японія збільшила свої оборонні видатки до рівня військових витрат західних держав. Важливим напрямом співробітництва Токіо та Вашингтону в 1980-х рр. стала енергетична галузь. В 1983 р. сторони домовились про співпрацю в сфері ядерної енергетики, а в 1987 р. уряди двох держав підписали договір про мирне використання атомної енергії [4, с. 113; 10, с. 41].

Якщо військово-політичні стосунки двох держав продовжували залишатись союзницькими, то відносини в економічній сфері відрізнялись високим рівнем конкуренції. Продукція, що вироблялась наукомісткими галузями промисловості Японії, за своїми якісними характеристиками не поступалась американським аналогам. У той же час, її вартість була нижчою. Зокрема, це стосується виробництва автомобілів. У другій половині 1980-х рр. обсяг експорту японської готової продукції до США зріс

у 2,5 рази. Натомість імпорт зі Сполучених Штатів почав поступово скорочуватись. Загалом частка Японії в дефіциті торговельного балансу США станом на кінець 1980-х рр. складала 45%. Поглиблювала економічний диспаритет і значна різниця в обсягах капіталовкладень, які Японія та Сполучені Штати здійснювали, інвестуючи економіку одна одної. Якщо загальний обсяг японських прямих інвестицій, спрямованих в економіку США, сягнув 148 млрд дол., то обсяг американських капіталовкладень, спрямованих в економіку країни «Вранішнього сонця», складав лише 17 млрд дол. Вказана обставина змусила адміністрацію Білого дому в період президентства Р. Рейгана вдатись до обмежувальних заходів та підвищити митні тарифи на окремі групи товарів японського виробництва [3, с. 17; 8, с. 87].

Геополітичні трансформації, що стались наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. в зв'язку з розпадом Радянського Союзу та Організації Варшавського договору, зменшили стратегічне значення американо-японського союзу з точки зору забезпечення безпеки в АТР. Посилились деякі розбіжності в стосунках двох держав, зокрема стосовно участі сил самооборони Японії у тих військових акціях, які здійснювались за ініціативи Сполучених Штатів Америки. Так, Вашингтон демонстрував явне невдоволення позицією японської сторони під час проведення операції «Буря в пустелі». Адміністрація Білого дому наполягала на безпосередній участі збройних сил Японії у бойових діях. Натомість Токіо вдавався до т. зв. «чекової дипломатії», здійснюючи значні фінансові внески, які мали бути використані на військові потреби армії США та їх союзників під час війни в Перській затоці 1991 р. [1].

Лише в серпні 1992 р. під тиском адміністрації Білого дому японським парламентом був ухвалений закон, згідно якого дозволялась участь сил самооборони Японії у миротворчих місіях ООН. Наслідком стало те що в 1992–1993 рр. військові підрозділи збройних сил країни «Вранішнього сонця» вперше після завершення Другої Світової війни приймали участь в операціях, що проводились під егідою ООН в Камбоджі та Мозамбіку.

Період президентства Б. Клінтона позначений поглибленням військово-політичної співпраці двох держав. В 1995 р. вперше в офіційних документах стосунки США та Японії були визначені як «альянс». В 1996 р. лідери країн підписали «Спільну декларацію безпеки». Відповідно до її умов Японія погоджувалась надавати Сполученим Штатам підтримку в разі участі американських підрозділів у миротворчих місіях, а також під час проведення спільних військових навчань. У вересні 1997 р. Вашингтон і Токіо підписали документ, що визначав основні напрями співробітництва в оборонній галузі. Сторони домовились розширити сферу двосторонньої взаємодії. Якщо попередні угоди містили положення, згідно яких дві держави мали спільно діяти з метою відбиття збройного нападу на Японію, то відтепер США та Японія брали на себе зобов'язання забезпечувати стабільність в усьому Азійсько-Тихо-

океанському регіоні. Вказані кроки мали вивести двосторонню співпрацю в оборонній сфері на рівень «особливих відносин», що склалися між Сполученими Штатами та Великобританією [4, с. 114–116].

Відбулось подальше посилення взаємозалежності двох держав і в економічній сфері. В цей період Японія залишалась другим після Канади торговельним партнером Сполучених Штатів. У той же час, протягом 1990-х рр. дефіцит США у двосторонній торгівлі з Японією продовжував неухильно зростати. Станом на 1993 р. він становив майже 60 млрд дол., а свого піку сягнув у 1994 р. У зв'язку з цим американський уряд неодноразово ставив питання про перегляд умов двосторонньої торгівлі, погрожуючи в протилежному випадку застосуванням односторонніх санкцій. Особливо Вашингтон наполягав на тому, щоб з боку Японії на офіційному рівні була гарантована чітко визначена частка для окремих груп американських товарів, які мають надходити на японський ринок.

Бажаючи уникнути санкційних обмежень з боку Вашингтону Токіо був змушений піти на ряд поступок. Протягом 1993 – 1998 рр. сторони підписали 23 торговельні угоди, метою яких було полегшити американським компаніям доступ на внутрішній ринок Японії. Зокрема, такий доступ отримала корпорація Motorola, яка спеціалізується на виробництві телекомунікаційного обладнання та електронних систем. Загалом для американських фірм було лібералізовано ринок страхових послуг, полегшено доступ до системи урядових закупівель в сфері телекомунікації, розширено можливості для продажу медичного устаткування, а також дзеркального скла, що використовується в автомобілебудуванні. Зазнав лібералізації також і ринок сільськогосподарських продуктів Японії. Так, наприклад, американські аграрії отримали можливість постачати до країни «Вранішнього сонця» харчове зерно (передусім – рис) [3, с. 17].

Втім, не дивлячись на досягнуті домовленості, суттєво скоротити дефіцит торгівлі з Японією Сполученим Штатам Америки так і не вдалося. В 1997 р. він становив 56 млрд дол. при загальному обсязі двостороннього товарообігу в 187,2 млрд дол. При цьому слід зазначити той факт, що станом на початок ХХІ ст. Вашингтон вже фактично вичерпав можливості для застосування протекціоністських заходів з метою обмеження напливу японської продукції на американський ринок. Серед факторів, що унеможлилювали запровадження американським урядом нових жорстких механізмів підтримки вітчизняних товаровиробників, слід назвати, зокрема, й спільну участь США та Японії в СОТ, діяльність якої базується на принципах вільної торгівлі.

За часів наступного президента США – Дж. Буша-молодшого – спостерігалось певне зміщення акцентів у зовнішній політиці Вашингтону. Регіоном, до якого республіканська адміністрація демонструвала підвищену увагу в цей період, став Близький Схід. Під керівництвом США в регіоні

було розпочато дві військові операції – в Афганістані та в Іраку. Країна «Вранішнього сонця», як союзник США, приймала участь в обох локальних конфліктах. З метою підтримки Сполучених Штатів в Японії було ініційовано внесення деяких законодавчих змін. Зокрема, було прийнято законопроекти відповідно до норм яких сили самооборони Японії в контексті боротьби з тероризмом наділялись додатковими повноваженнями.

В 2001 р. обмежений контингент японських військовослужбовців був відправлений до Афганістану. Щоправда, його обов'язки обмежувались переважно забезпеченням медичної, транспортної та тилової підтримки американських підрозділів, а також наданням гуманітарної допомоги біженцям.

Важливою сторінкою в історії американо-японських взаємин стала війна в Іраку. У березні 2003 р. Японія в ООН підтримала резолюцію США щодо Іраку. В грудні того ж року Токіо надіслав до Південного Іраку військовий контингент у складі 600 осіб. Слід зазначити, що військова операція в Іраку стала першим локальним конфліктом, в якому збройні сили Японії приймали участь під прапором своєї країни, а не Організації Об'єднаних Націй [4, с. 118–119].

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначений появою нових викликів, які загрожували як інтересам США, так і інтересам Японії. Важливими серед них стали зміцнення позицій КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а також реалізація Північною Кореєю власної ракетно-ядерної програми. Це вимагало від Вашингтону та Токіо здійснення кроків, спрямованих на адаптацію військово-політичного союзу між США та Японією до нових реалій. Одним із ключових питань, яке перебувало в центрі обговорення керівництва двох держав, була організація новітньої системи протиракетної оборони. Вона мала стати ключовим елементом забезпечення регіональної безпеки. В грудні 2004 р. сторони підписали Меморандум про взаєморозуміння з питань ПРО, згідно умов якого Токіо погоджувався брати участь у створенні даної системи. В лютому 2005 р. було оприлюднено заяву американо-японського Консультативного комітету, в якій ключова увага також приділялась організації ПРО.

Відображенням поступової трансформації двосторонніх стосунків став перерозподіл зобов'язань між Сполученими Штатами та Японією в межах існуючого між двома державами альянсу. Нові союзницькі обов'язки містились у документі «Американо-японський союз: трансформація і реорганізація для майбутнього», який був ухвалений на засіданні консультативного комітету в жовтні 2005 р. США мали надавати Японії необхідну допомогу в питаннях забезпечення її оборони. Японія брала зобов'язання вживати необхідні заходи щодо захисту своєї території, а також забезпечувати всім необхідним американські військові підрозділи, розміщені на японських островах [4, с. 118–119].

Одним із кроків на шляху поглиблення відносин двох держав стало ухвалення плану передислокації

бойових підрозділів третього експедиційного корпусу морської піхоти з о. Окінава на о. Гуам. Крім того передбачалось також переміщення авіаційних підрозділів з бази «Футенма» (що розташована в передмісті густонаселеного району м. Генован) на базу Кемп Шваб, яка знаходиться в північній частині о. Окінава. Всього станом на 2014 р. передбачалось перемістити 8 тис. військовослужбовців та 9 тис. членів їх родин [12, с. 574].

Ситуація, пов'язана з передислокацією морських піхотинців з «Футенми», різко загострила стосунки між двома державами після перемоги в 2009 р. на парламентських виборах в Японії Демократичної партії, що сформувала уряд. На відміну від Ліберально-демократичної партії, яка в сфері зовнішньої політики послідовно здійснювала курс на поглиблення двосторонніх відносин зі Сполученими Штатами, представники Демократичної партії виступали за проведення азисентричної політики, а також перетворення американо-японського альянсу на більш рівноправний, що передбачало максимальне врахування інтересів країни «Вранішнього сонця».

Проблема передислокації американських військ була використана новою урядовою коаліцією в якості приводу для того, щоб продемонструвати свою готовність до трансформації міжнародного курсу Японії. Союзник Демократичної партії – Соціал-демократична партія – заявила про необхідність виведення американських підрозділів з «Футенми» за межі японських островів. Офіційно неможливість переміщення морських піхотинців на мис Хеноко обґрунтовувалась причинами економічного та екологічного характеру. Зокрема, вказувалось на те, що перебування військових частин та бойової техніки в районі Хеноко може завдати шкоди кораловим рифам, що негативно позначиться на розвитку туристичного бізнесу в регіоні [2, с. 2–3].

Втім жорстка позиція Вашингтону (який ставив у безпосередню залежність переміщення бази «Футенма» від передислокації підрозділів третього експедиційного корпусу з о. Окінава на о. Гуам) зрештою змусила Токіо імплементувати підписану зі Сполученими Штатами угоду. Наступний уряд на чолі з Наото Каною, який керував країною в 2010–2011 рр., дав згоду виділяти протягом наступних п'яти років кошти на фінансування американських підрозділів, розміщених на території Японії [12, с. 574–575].

Важливою причиною, яка змусила Токіо погодитись з вимогами Вашингтону, стало загострення суперечок, що мали місце між Японією та КНР з приводу освоєння морських ресурсів поблизу островів Сенкаку. Суперечка між Японією та Китаєм навколо островів Сенкаку має багаторічну історію, і особливо загострилась після того, як у районі розташування вказаного архіпелагу були розвідані родовища нафти та газу. Під час територіальної суперечки між Токіо та Пекіном США виступили на підтримку Японії та підтвердили їй свої гарантії безпеки. В оприлюдненій спільній заяві з цього при-

воду Сполучені Штати вказали на готовність захищати територіальну цілісність Японії.

Ще однією подією, що продемонструвала важливість подальшої американської присутності на о. Окінава, став потужний землетрус, а також цунамі, які мали місце в березні 2011 р. та призвели до аварії на атомній електростанції «Фукусима-1». З метою подолання наслідків масштабної природної та техногенної катастрофи була проведена операція «Томодачі», в рамках якої військовослужбовці США та сили самооборони Японії у складі спільної місії виконували рятувально-пошукові роботи та надавали необхідну допомогу постраждалим. Вказана місія стала найбільшою операцією, яку спільно здійснювали американські та японські підрозділи за всю історію існування двосторонніх відносин. У процесі здійснення рятувально-пошукових та відновлювальних робіт було задіяно 20 кораблів ВМС США, 140 одиниць авіатранспорту та близько 20 тисяч моряків та морських піхотинців.

В 2012 р. умови угоди між США та Японією були переглянуті. Вдвічі було зменшено розміри внеску, який мала сплачувати країна «Вранішнього сонця» в межах фінансування витрат, що пов'язані з перебуванням американських військовослужбовців на території Японії. Якщо за попередніми домовленостями обсяг грошового внеску країни «Вранішнього сонця» складав 6,1 млрд дол., то відтепер він скоротився до 3,1 млрд дол. Також було відокремлено питання, яке стосувалось виведення американських баз на о. Гуам, від проблеми «Футенми».

Активізації двостороннього діалогу (зокрема в оборонній сфері) сприяло також загострення прикордонних територіальних суперечок між Японією та Китаєм. Зокрема, у вересні 2012 р. у відповідь на висадку китайських активістів на островах Сенкаку японський уряд на чолі з прем'єр-міністром Йосіхіко Нода придбав у приватного власника три з п'яти островів вказаного архіпелагу. Дана комерційна угода була фактично підтримана адміністрацією Білого дому та водночас зустріла гостру критику в Пекіні, що призвело до погіршення стосунків між Японією та Китаєм і загострення ситуації в АТР [2, с. 2–3].

Загрози та виклики, які були пов'язані з посиленням впливу КНР, спонукали Токіо та Вашингтон до врегулювання існуючих між ними суперечок та активізації двосторонньої співпраці в оборонній сфері. Про готовність вивести міждержавний діалог на рівень стратегічного партнерства свідчать кроки, які обидві сторони здійснили в 2013 р. Зокрема, Токіо та Вашингтон досягли згоди про повернення Японії території бази «Футенма», а також ще п'яти американських баз. Вперше Вашингтон погодився розмістити за межами США безпілотні літальні апарати, які мали бути дислоковані на території японських островів. Натомість Токіо брав зобов'язання збільшити бюджетні асигнування на військові потреби, а також розширити обсяги допомоги країнам Південно-Східної Азії зі зміцнення їх обороноздатності. Наприкінці 2013 р. японська сторона надала дозвіл

на створення американської військово-морської бази в районі бухти Хеноко.

Зміцнення економічних та військово-політичних позицій Китаю, а також реалізація амбітної ракетно-ядерної програми в КНДР обумовлювали необхідність подальшої американської військової присутності на о. Окінава, що розташований як неподалік Корейського півострова, так і материкової частини Китаю. Таким чином, о. Окінава і в постбіполярний період продовжував відігравати роль важливого форпосту США в Східній Азії, з території якого Вашингтон отримував змогу здійснювати спостереження за військовими приготуваннями в КНР та у КНДР. У той же час, задля уникнення зростання протестних настроїв серед місцевого населення, сторони домовились про поступове повернення японській стороні права власності на окремі частини острова. Зокрема, в 2016 р. США повернули право власності на 40 гектар площі для тренування сил самооборони Японії.

Зросли й витрати Токіо на фінансування тих американських військових баз та об'єктів, що були розташовані на японських островах. Станом на 2014 р. загальна сума коштів, які уряд країни «Вранішнього сонця» щорічно асигнував на обслуговування баз США в Японії, а також на навчання американського військового контингенту, складала понад 2 млрд дол. [2, с. 2–3; 12, с. 573–576].

Активізувались двосторонні відносини також і в економічній сфері. Країна «Вранішнього сонця» продовжує залишатись одним із провідних торговельно-економічних партнерів для Сполучених Штатів Америки. США виступають важливим ринком збуту для товарів японського виробництва. Американський ринок для японських корпорацій набуває особливо важливе значення з огляду на той факт, що економіка Японії орієнтована переважно на експорт. Станом на 2016 р. обсяг двосторонньої торгівлі становив близько 203 млрд дол. Головною статтею японського експорту виступає високотехнологічна продукція. Станом на 2013 р. Японія експортувала до США технічне обладнання на суму 30,5 млрд дол., у той час як обсяг продукції наукомістких галузей, які надходили зі Сполучених Штатів на японські острови, складала суму лише 5,3 млрд дол. Натомість Сполучені Штати залишаються одними з основних постачальників сільськогосподарських товарів на японський ринок. Так, вартість аграрної продукції американського виробництва, що надійшла до Японії, становила суму 12 млрд дол. [8, с. 89].

Розглядаючи специфіку розвитку американо-японських відносин у другому десятилітті ХХІ ст. слід зазначити, що даний етап позначений започаткуванням нового проекту, що отримав назву Транстихоокеанське партнерство (ТТП). Вказана ініціатива передбачала формування нового режиму міжнародної торгівлі в регіоні, мала нейтралізувати вплив КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та стати альтернативою китайському мегапроекту «Один пояс – один шлях». Ідея ТТП отримала схвалення

в Білому домі. Втім, попри свою підтримку даної ініціативи, тодішній президент США Б. Обама, підписавши вказаний договір, все ж не надіслав його до Конгресу для ратифікації. Обережна позиція адміністрації Білого дому багато в чому була обумовлена посиленням у Конгресі позицій прихильників протекціоністських заходів у зовнішньоекономічній політиці США [6].

Існуючі загрози та виклики, а також посилення напруги в Азійсько-Тихоокеанському регіоні певною мірою сприяли трансформації ставлення населення країни «Вранішнього сонця» до перспективи подальшого поглиблення американо-японських відносин. Активізацію двосторонніх стосунків за різними оцінками підтримувало понад 80% населення Японії. Близько 60% погоджувались із тим, що Токіо має надавати всебічну підтримку Вашингтону в разі протистояння Сполучених Штатів з Китаєм [4, с. 123].

Перемога на президентських виборах у США кандидата від республіканської партії Д. Трампа позначилась на розвитку дипломатичних відносин Сполучених Штатів Америки з багатьма державами світу. Проявом цього стали в цілому не властиві для зовнішньої політики США різкі дипломатичні кроки Вашингтону. Одним із них був вихід Сполучених Штатів із ТТП. Це змусило Токіо шукати новий формат даного проекту та перейменувати ТТП на Всеосяжну і прогресивну угоду про транстихоокеанське партнерство (СРТПП).

У той же час, адміністрація Білого дому не демонструвала бажання йти на загострення стосунків з Японією. Одна з причин цього – достатньо сильна залежність економіки США від капіталовкладень, які надходять з країни «Вранішнього сонця». Обсяги коштів, які Японія інвестує в економіку США, продовжують неухильно зростати. Якщо в 2002 р. вони склали близько 147 млрд дол., то в 2017 р. – 469 млрд дол. Японські інвестори створюють у Сполучених Штатах сотні тисяч нових робочих місць. У США працюють філіали багатьох японських компаній, які забезпечують робочими місцями близько 860 тис. американців. Натомість внесок американського бізнесу в японську економіку помітно скромніший – 380 тис. робочих місць.

Японія є другим після Великобританії інвестором в економіку Сполучених Штатів Америки. Багато в чому вказана обставина обумовлює і характер політичних відносин між державами та інтенсивність політичних контактів їх лідерів. Зокрема, прем'єр-міністр Японії Абе Сіндзо став другим після прем'єр-міністра Великобританії Т. Мей політичним лідером, який відвідав США після обрання на посаду президента Д. Трампа. Не дивлячись на існуючі розбіжності, що стосуються перш за все питань розвитку двосторонньої торгівлі, очільникам двох країн вдалося встановити довірливі особисті стосунки. Це мало позитивний вплив також і на міждержавні взаємини. На відміну від багатьох інших країн світу, з якими в США, після приходу до влади

Д. Трампа, стосунки погіршилися, з Японією вони навпаки відрізнялись позитивною динамікою [6; 11].

Особливо зросла в період президентства Д. Трампа роль Японії як військово-політичного союзника Сполучених Штатів. Це було пов'язано передусім із загостренням відносин між США та КНР. У другому десятилітті XXI ст. саме Китай перетворився на головного конкурента та суперника США. В цих умовах Японія продовжує залишатись для Вашингтону головним військовим партнером в АТР. На японських островах розміщено понад 90 американських військових баз та об'єктів, на яких несуть службу близько 50 тис. військовослужбовців. Для порівняння, на території ФРН в цей період було дислоковано 35 тис. американських військових, а в Південній Кореї – 28,5 тис. При цьому, не дивлячись на порівняно невисокі обсяги витрат на оборонні потреби (в Японії вони складають лише трохи більше 1% ВВП), японський уряд фінансує близько 75% витрат, пов'язаних з перебуванням американських підрозділів на японських островах. Так, у 2018 р. з бюджету Японії на ці потреби було витрачено 5 млрд дол. Усвідомлюючи необхідність збереження військового співробітництва двох держав на існуючому рівні, міністр оборони США Дж. Меттіс один із своїх перших візитів після призначення на посаду в 2017 р. здійснив саме до Японії, де зазначив, що військовий аспект двосторонньої взаємодії буде залишатись незмінним [9; 11].

Маючи достатній економічний, демографічний, виробничий та науково-технічний потенціал, країна «Вранішнього сонця» разом зі Сполученими Штатами здатна виступати одним із гарантів безпеки не лише в Східній Азії, але й в усьому Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Важливе значення при цьому набуває також і той факт, що Японія має більш диверсифіковану мережу торговельно-економічних зв'язків. Система комунікацій, якими користується країна «Вранішнього сонця» в цілому не є вразливою. Це створює для Токіо більше можливостей для маневрування в процесі реалізації своєї зовнішньоекономічної політики. На відміну від Японії, основний обсяг експортно-імпорتنих операцій, який здійснює КНР, відбувається переважно через Малаккську протоку, де розташовані військово-морські та військово-повітряні бази США. Вказана обставина робить даний маршрут достатньо вразливим. Саме це було однією з головних причин, яка спонукала китайське керівництво в 2013 р. ініціювати масштабний транспортно-логістичний проект «Один пояс – один шлях» [6].

В умовах посилення суперництва з Китаєм Вашингтон ініціював формування міждержавного об'єднання, до складу якого, крім США, мали увійти також провідні держави Індостанського регіону – Австралія, Індія та Японія. Всі вони виступають союзниками Сполучених Штатів. У перспективі до альянсу можуть долучитись також й інші країни АТР, що розділяють тривогу з приводу посилення впливу Китаю та зростання його геополітичних амбіцій.

Ідея створення Індостанського альянсу знайшла підтримку також і в Японії. Реалізація вказаної ініціативи об'єктивно сприятиме зміцненню позицій Японії в регіоні. На сучасному етапі країна «Вранішнього сонця» виступає одним із основних кредиторів для держав регіону. Так, у межах ініційованого Токіо в 2015 р. «Партнерства заради якісної інфраструктури» Індія отримала від Японії 15 млрд дол., Філіппіни – 8,8 млрд дол., Індонезія – 1,2 млрд дол. Всі ці країни мають територіальні суперечки з Китаєм та в перспективі можуть приєднатись до ініційованого Токіо та Вашингтоном міждержавного об'єднання [5; 6].

Перемога на президентських виборах у США Дж. Байдена позначена певною еволюцією зовнішньополітичного курсу США, скасуванням ряду суперечливих рішень, які були прийняті попередньою адміністрацією Білого дому. Зокрема, новий очільник Сполучених Штатів заявив про намір приєднатись до Всеосяжної і прогресивної угоди про транстихоокеанське партнерство (СРТРР). Приєднання США до СРТРР по суті означатиме реанімацію проекту про Транстихоокеанське партнерство [5].

Ключовою сферою взаємодії двох держав залишається військово-політична сфера. Вашингтон підтвердив готовність надавати Токіо всебічну підтримку у відстоюванні прав Японії на острови Сенкаку в Східно-Китайському морі. Наразі сторони ведуть переговори про зміну умов угоди щодо розподілу витрат на утримання американських військових баз. В цілому ж на сучасному етапі в основі двостороннього військового співробітництва багатовікової формули «бази в обмін на забезпечення безпеки». Такий формат відповідає інтересам і США, і Японії. У той же час, в умовах постійного нарощування військового потенціалу з боку Китаю Сполученими Штатами все складніше забезпечувати свою військову перевагу, а також існуючий баланс сил у Східній Азії. Відтак, Вашингтон потребуватиме все більшої підтримки з боку своїх партнерів у регіоні, перш за все – Японії [11; 13].

Висновки. Таким чином, в другій половині XX ст. – першій чверті XXI ст. міждержавні відносини Японії та Сполучених Штатів Америки зазнали значної еволюції. В післявоєнний період в історії взаємин двох держав можна виділити кілька етапів, кожен з яких мав свої специфічні риси. Якщо протягом перших 15 років американсько-японські стосунки можна було назвати нерівноправними, то поступово відносини двох держав перетворились на партнерство.

Ключовою сферою двосторонньої взаємодії виступає військово-політична сфера. На території японських островів розміщено близько 90 американських військових баз та об'єктів, на яких несуть службу близько 50 тис. військовослужбовців збройних сил США. Одним із основних питань у зв'язку з цим залишається питання щодо обсягів фінансування, які кожна зі сторін має виділяти на утримання діючих на території Японії американських баз.

Основною метою для Вашингтона при цьому є поступове скорочення власних бюджетних витрат на оборонні потреби та більш рівномірний розподіл фінансових внесків на військові цілі між обома учасниками альянсу. Іншим питанням є участь Вашингтону та Токіо у формуванні міждержавних об'єднань та інтеграційних утворень, які б сприяли збереженню та зміцненню позицій США та Японії в Індо-Тихоокеанському та Азійсько-Тихоокеанському регіонах. Наразі обидві держави демонструють зацікавленість у реалізації такого роду проєктів.

Важливим напрямом американо-японських відносин виступає економічна сфера. Країни виступають ключовими торговельно-економічними партнерами одна для одної. На межі 1950-х – 1960-х рр. американський уряд суттєво розширив доступ для товарів японського виробництва на внутрішній ринок США. На такий крок Вашингтон змушений був піти з метою збереження союзницьких стосунків з Японією та задля зменшення антиамериканських настроїв, які переважали тоді серед мешканців країни «Вранішнього сонця». З часом Японія перетворилася на головного торговельного партнера для США. У той же час, починаючи з 1980-х рр. зберігається постійний дефіцит торговельного балансу США у двосторонній тор-

гівлі з Японією. З метою подолання вказаної диспропорції Вашингтон був змушений неодноразово вдаватись до різного роду протекціоністських заходів. Втім наразі їх потенціал майже вичерпаний, і в подальшому застосування такого роду механізмів вже не зможе виступати для Сполучених Штатів засобом, який надійно захищатиме їх внутрішній ринок від зовнішньої конкуренції з боку японських товаровиробників. Відтак, у майбутньому Вашингтон змушений буде домовлятися з Токіо та шукати взаємоприйнятні варіанти вирішення складних для США проблем.

Протягом кількох десятиліть Японія виступає також і одним із найбільших інвесторів в економіку Сполучених Штатів Америки, створюючи в США сотні тисяч нових робочих місць. Вказаний фактор також суттєво впливає на розвиток не лише суто економічних, але й політичних відносин цих країн.

Отже, якщо у військово-політичній сфері характер відносин двох держав можна визначити як партнерство, то в економічній сфері між США та Японією спостерігаються не лише партнерські стосунки, але й гостра конкурентна боротьба. Така ситуація вимагатиме від Вашингтону та Токіо тривалого двостороннього діалогу з метою досягнення взаємовигідних компромісних рішень.

Список використаних джерел:

- Green. M. The US-Japan Alliance: A Brief Strategic History. 2007. Vol. 12:3. URL: <https://www.asianstudies.org/publications/eaa/archives/the-us-japan-alliance-a-brief-strategic-history/>
- Городня Н. Американсько-японські відносини у сфері безпеки (2009–2013 рр.): криза і модернізація альянсу. С. 1–6. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horodnia_Nataliia/Amerykansko-iaponski_vidnosyny_u_sferi_bezpeky_2009_2013_rr_kryza_i_modernizatsiia_aliansu.pdf?
- Городня Н. Американсько-японські відносини в 1990-х роках: економічний вимір. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія історія*. 2012. Вип. 113. С. 16–20.
- Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: Монографія. Біла Церква : ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.
- Дякуйте Дональду. Чому США повинні не вести, а слідувати за Японією. 2021. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/world/blagodarite-donalda-pochemu-ssha-dolzhen-ne-vesti-a-sledovat-za-yaponiey-03032021-417655>
- Їжак О. Високі американо-японські відносини. *Дзеркало тижня*. 7 вересня 2018 р. URL: https://zn.ua/ukr/international/visoki-amerikansko-yaponski-vidnosini-287794_.html8.
- Кінець 1950-х – 1960-ті роки. Японсько-американське співробітництво. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/Asia/20.htm>
- Левитська-Доба Є.О. Економічна інтеграція в АТР: взаємодія і конфлікт у трикутнику “США – Японія – Китай”. *Китайознавчі дослідження*. 2021. Вип. 1–2. С. 84–90. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/151>
- Най Дж. Китай, Японія та Америка Трампа. Про те, що нині зможе підтримати силовий баланс трьох країн. *День*. 2018. URL: <https://m.day.kyiv.ua/article/svitovi-dyskusiyi/kytayu-yaponiya-ta-ameryka-trampa>
- Семеніст І.В. Еволюція американсько-японського союзу безпеки (1991-2001 рр.): монографія. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. 204 с.
- «Союз надії»: про дружбу США з Японією і невдоволення Китаю. 2021. URL: <https://kanal.dim.tv/soyuz-nadezhdy-o-druzhbhe-ssha-s-yaponiej-i-obidah-pekina/>
- Тихоненко І.В., Железко К.О. «Окінавський» фактор в японсько-американських відносинах. *«Молодий вчений»*. 2018. № 5 (57). С. 573–576. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4583/4504>
- Японія продовжила фінансування американських військових баз. 2 квітня 2021 р. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/yaponiya-prodovzhyla-finansuvannya-amerykanskyh-vijskovykh-baz/>

References:

- Green. M. (2007) The US-Japan Alliance: A Brief Strategic History. Vol. 12:3. Available at: <https://www.asianstudies.org/publications/eaa/archives/the-us-japan-alliance-a-brief-strategic-history/>
- Gorodnya N. Amerikansko-yaponski vidnosini u sferi bezpeki (2009–2013): kriza i modernizaciya alyansu. P. 1–6. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Horodnia_Nataliia/Amerykansko-iaponski_vidnosyny_u_sferi_bezpeky_2009_2013_rr_kryza_i_modernizatsiia_aliansu.pdf?

3. Gorodnya N. (2012) Amerikano-yaponski vidnosini v 1990-h rokah: ekonomichnij vimir. *Visnik Kiyivskogo nacionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya istoriya*, vol. 113, pp. 16–20.
4. Duzha I. A. (2018) Evolyuciya politiki SShA v Aziatsko-Tihookeanskomu regionu: Monografiya. Bila Cerkva: DNVZ «BNAU», 198 p.
5. Dyakujte Donaldu. Chomu SShA povinni ne vesti, a sliduvati za Yaponiyeyu. (2021). Available at: <https://www.dsnews.ua/ukr/world/blagodarite-donalda-pochemu-ssha-dolzheny-ne-vesti-a-sledovat-za-yaponiyey-03032021-417655>
6. Yizhak O. (2018) Visoki amerikano-yaponski vidnosini. *Dzerkalo tizhnya*. Available at: https://zn.ua/ukr/international/visoki-amerikansko-yaponski-vidnosini-287794_.html8
7. Kinec 1950-h – 1960-ti roki. Yaponsko-amerikanske spivrobotnictvo. Available at: <http://kimo.univ.kiev.ua/Asia/20.htm>
8. Levitska-Doba Ye. O. (2021) Ekonomichna integraciya v ATR: vzayemodiya i konflikt u trikutniku “SShA – Yaponiya – Kitaj”. *Kitayeznavchi doslidzhennya*, vol. 1–2, pp. 84–90. Available at: <https://chinesestudies.com.ua/index.php/journal/article/view/151>
9. Naj Dzh. Kitaj, Yaponiya ta Amerika Trampa. Pro te, sho nini zmozhe pidtrimati silovij balans troh krayin. *Den*. (2018). Available at: <https://m.day.kyiv.ua/article/svitovi-dyskusiyi/kytay-yaponiya-ta-ameryka-trampa>
10. Semenist I. V. (2016) Evolyuciya amerikansko-yaponskogo soyuzu bezpeki (1991–2001): monografiya. Kyiv: Kiyivskij universitet imeni Borisa Grinchenka. 204 p.
11. «Soyuz nadiyi»: pro druzhbu SShA z Yaponiyeyu i nevdovolennya Kitayu. (2021). Available at: <https://kanal.dim.tv/soyuz-nadezhdy-o-druzhbe-ssha-s-yaponiej-i-obidakh-pekina/>
12. Tihonenko I.V., Zhelyezko K.O. (2018) «Okinavskij» faktor v yaponsko-amerikanskih vidnosinakh. *«Molodij vchenij»*, no. 5 (57), pp. 573–576. Available at: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4583/4504>
13. Yaponiya prodovzhila finansuvannya amerikanskih vijskovih baz. (2021). Available at: <https://mil.in.ua/uk/news/yaponiya-prodovzhyla-finansuvannya-amerykanskyh-vijskovyh-baz/>

EVOLUTION OF RELATIONS BETWEEN THE USA AND JAPAN IN THE SECOND HALF OF THE XX – FIRST QUARTER OF THE XXI CENTURY

Summary. The article examines the evolution of relations between the United States of America and Japan in the second half of the XXth – the first quarter of the XXIst century. The stages of the development of bilateral relations in the post-war period are highlighted. The specifics of the military-political interaction of the two states have been studied. It has been proven that the military-political sphere is the main area of cooperation between Washington and Tokyo. In the post-bipolar period, Japan continues to be Washington's key military ally in the Asia-Pacific region. The United States maintains a military presence in Japan, where a significant number of American bases and facilities are deployed. At the same time, disputes between the two countries periodically arise over the amount of funding that Tokyo must annually allocate for the maintenance of US military bases located on the territory of the Japanese archipelago. Peculiarities of cooperation between the USA and Japan in the trade and economic sphere are considered. It found that Japan is one of the largest investors in the US economy, creating hundreds of thousands of jobs in the United States. In addition, the country of the "Morning Sun" is also an important trading partner of the United States. At the same time, during the last decades, there has been a constant increase in the negative balance of the US trade balance in trade with Japan. Washington's attempts to solve this problem, as well as the measures taken by the American side to overcome the deficit in trade with Japan, cause the most disagreements and contradictions in the relations between the two states. It was concluded that in the military-political sphere the relations between the two states can be defined as a strategic partnership, while in the economic sphere, not only partnership relations, but also fierce competition are observed between the USA and Japan. Such a situation will require long-term bilateral dialogue from Washington and Tokyo with the aim of reaching mutually beneficial compromise solutions.

Key words: United States of America, Japan, bilateral interaction, military-political cooperation, trade and economic sphere.